

Küre Dağlarında Yerleşme Tarihi İçerisinde Orman Tahribatı ve Çıra Alımı Sorunu Üzerine Coğrafi Açıdan Bir İnceleme

● Yrd. Doç. Dr. B. Ünal İBRET
Yrd. Doç. Dr. Duran AYDINÖZÜ
Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi - Kastamonu

ÖZET

Türkiye’de çıra alımının orman tahribatındaki rolü giderek artmaktadır. Çıra alımı sonucunda yaralanan ağaçlar ya rüzgarın etkisiyle devrilmekte, ya da savunmasız kaldığı için hastalık ve zararlılar tarafından kurutulmaktadır. Başlıca kullanım alanı soba ve kalorifer kazanı tutuşturmak olan çıranın son zamanlarda piknik alışkanlıklarının artmasıyla birlikte önemi de artmıştır. Bölgenin geçim kaynakları sınırlı olan orman içi yüksek dağ köyleri hem kendi halkının ihtiyacını karşılamak ve hem de azda olsa gelir etmek amacıyla ormanlardan çıra alımı yapmaktadır. Bu sebeple Küre Dağlarında bulunan ormanlar çıra alımından yoğun olarak zarar görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çıra, Küre Dağları, Orman tahribatı, Türkiye.

A Geographical Approach to Forest Destruction and Resinous Wood Snapping in Pines on Küre Mountains within Historical Period of Settlement

ABSTRACT

The role of resinous wood snapping in pines in the forest destruction is gradually increasing in Turkey. As a result of resinous wood snapping wounded trees fall over or because they become defenseless they drain because of illness or pernicious. The main usage of resinous wood being to set fire to stoves and central heating cauldrons the importance has been increased with the recent increase of picnic habits. The in forest high mountain villages which have restricted living sources of the region snap resinous wood not only to overcome their own public needs but also to gain a small income. For this the forests in Küre Mountains face a dense damage because of resinous wood snapping.

Key Words: Resinous wood, Küre Mountains, Forest destruction, Turkey.

1. GİRİŞ

İnsanın çevre üzerindeki etkisi, yaklaşık kırkbin yıldan beridir, Pleistosen buzul devrinin en son safhasından başlamış ve sanayi devrimiyle hız kazanarak günümüze kadar gelmiştir. İlk insanlar avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatta kalmayı başarmış, bunları yaparken de yakın çevrelerinden yararlanarak, çevre üzerinde kalıcı değişiklikler yapmışlardır. İnsanoğlu avcılık ve toplayıcılık döneminde özellikle yakın çevresindeki ağaçları kullanarak kendilerini korumuş ve hayatta kalmalarını sağlayacak araç, gereç ve silahlar yapmışlardır. Ateşin keşfi ve devamında neolitikte yerleşik hayata geçişle birlikte insanın çevre üzerindeki etkileri artarak devam etmiş ve böylece oluşan değişiklikler özellikle orman örtüsünün ortadan kaldırılmasına yol açmıştır (Tümertekin, 1978). Neolitik devirde köy yerleşmeleri kurulmuş ve zamanla artan nüfus ve bilgi birikimi ile birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar en fazla doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi üzerinde kendisini göstermiştir.

Anadolu'nun tamamında olduğu gibi, inceleme sahamızı teşkil eden Küre Dağları ve çevresinde de yerleşmenin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu sebeple Paleolitik devirden beri yerleşime sahne olan bölgede orman tahribatı devam etmektedir. Bilindiği gibi günümüzde orman alanlarının tahrip edilmesinde bu alanların yerleşime açılması, tarıma alınması, yapacak ve yakacak odunu için ağaç kesilmesi, usulsüz otlatma yapılması ve özellikle de orman yangınları gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Orman tahribatında bunların dışında etkileri doğrudan görülmediği için çok fazla önemsenmeyen ama etkili olan bazı faktörler de bulunmaktadır ki, çıra alımı bunlardan birisidir.

Diğer orman tahribatlarına oranla çıra alımı üzerinde fazlaca durulmasa da ülkemizin başta kırsal kesimleri olmak üzere soba kullanılan birçok yöresinde çiranın en temel soba tutuşturma maddesi olması, gazyağı gibi petrol türevi olan tutuşturuculara oranla ucuz, sağlıklı ve tehlikeli olmaması ve pikniklerde mangal alışkanlıklarının artması çıra alımını cazip hale getirmiştir. Bu sebeple, çıra sadece küçük kasaba ve şehirlerin semt pazarlarında değil, İstanbul gibi ülkemizin en büyük metropolünde dahi kolaylıkla alıcı bulabilmektedir. Böylece, çıra alımı özellikle geçim kaynakları sınırlı olan orman içi yüksek dağ köyleri için iyi bir gelir kaynağı olmuştur.

Ülkemizin başta kışları uzun ve sert geçen bölgeleri olmak üzere birçok yöresinde kaçak çıra alımı yapılmakta ve bu çiralar bölge pazarlarında kolaylıkla satışa sunulmaktadır. Örneğin; Bursa'nın Perşembe pazarında ağırlığı yaklaşık 200 kg

gelen parçalanmaya hazır kütük halindeki 7 çuval çıraya el konulmuş, el konulan çıra çuvaları İsaören orman emvali deposuna teslim edilmiştir. Bursa yöresinde olduğu gibi Doğu Karadeniz ormanlarında da kaçak çıra alımı yapılmaktadır. Nitekim ülkemizin anıt ağaç niteliğindeki ladin ve göknar ağaçlarından oluşan en önemli koruma bölgelerinden birisi durumundaki Gümüşhane Örümcek ormanlarından dahi çıra alımının yapıldığı görülmektedir. Örümcek Ormanı içerisinde gen ormanı olarak seçildiği için Torul Orman İşletme Şefliği tarafından etrafı dikenli tel ile çevrilerek koruma altına alınan 1 metre çapında ve 45 metre boyundaki 200 yıllık anıt ağaç olan göknar ağacının da çıra alımı için gövdesi çentikler açılarak yaralanmıştır* .

Küre Dağları ülkemizin yoğun olarak kaçak çıra alımının yapıldığı sahalarından birisidir. Bu dağların özellikle yerleşim bölgelerine yakın olan kesimlerindeki ormanlık alanlarında kaçak çıra alımının yaygın olarak yapıldığı görülmektedir. Temininin kolaylığına ve kullanım yaygınlığına bağlı olarak bölgede ve ülkemizde kaçak çıra alımı giderek artmaktadır. Bu sebeple çıra alımının orman tahribatındaki etkilerini belirtmek ve bu duruma dikkat çekmek için çıra alımı bu makaleye konu olmuştur.

2. KÜRE DAĞLARININ TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ YERİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Küre Dağları ülkemizin Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz içerisinde yer alan bir sıradağ silsilesidir. Kuzeyinde bulunan Karadeniz kıyısı boyunca doğu-batı doğrultusunda yüksek bir kıyı çizgisini takiben uzanan Küre Dağları, yükseltinin 2000 metrenin üzerine çıktığı jeomorfolojik bir birimdir. Bu dağlar kendi içerisinde batıdan doğuya doğru Kırıkdağ, Karadağ, Baldağ, Kartdağ, Isırgandağ Düzdağ, Ballıdağ, Harami Dağı, Yaralığöz Dağı, Zindan Dağı, Çangal Dağı, Göl Dağı ve Dede Dağı gibi kollarıyla sıralanmış ve güneyinden Ilgaz Dağlarıyla çevrilmiştir. Kuzey-Güney doğrultusunda genişliği 50-60 kilometreyi bulan Küre Dağlarının en yüksek noktası Yaralığöz Dağının Türbekaya Tepesinde 2019 m'ye ulaşmaktadır (Şekil 1).

* İşletme müdürlüklerinden alınan verilere göre.

Şekil 1. Araştırma sahasının Türkiye üzerindeki yeri.

Küre Dağlarının jeolojik yapısı oldukça sadedir. Bu dağların yapısında en geniş yeri tutan formasyon Üst Kretase flišidir. Karadeniz kıyı dağlarının esas yapısını teşkil eden Üst Kretase flišleri batıda Cide'den başlayarak ve kıyıyı takiben doğuda Kızılırmak'a ve doğusuna kadar devam etmektedir. Yapısını kum taşı, kumlu-killi şistler, marnlar ve kalkerlerin teşkil ettiği bu geniş yayımlı ve kalın seri içerisinde Sinop-Boyabat arasında bu serinin yaşlandırılmasını mümkün kılan Globotruncana, Globigerina, Gumbelina gibi foraminiferler bulunur (Ketin, 1962). II. Zamanda ana hatlarıyla Kretase denizinin içerisinde kalan bölgede oluşan kalkerli marnlı çökeller üzerlerinde karstik oluşumlar gelişmiştir. Bölgedeki karstik araziye Devrekani Çayı, Küre Çayı, Zarbana Çayı ve Aydos Çayı gibi akarsular derin yarıklar açarak geçmiştir. Bu yarıklar içerisinde dünyanın en büyük kanyonları arasında bulunan yaklaşık 10 km uzunluk ve 1120 metre derinliğe ulaşan Valla Kanyonu ile Aydos Kanyonu, Karacehennem Boğazı ve Horma Kanyonu ön plana çıkmaktadır. Bu kanyonlar jeomorfolojik peyzaj açısından ülkemizin en güzel yerleri arasındadır. Buradaki karstik topografya içerisinde galeri ve mağaralarda oluşmuş olup, buradaki Mağaralardan birisi olan Ilgarini mağarası ülkemizin en önemli mağaraları arasındadır.

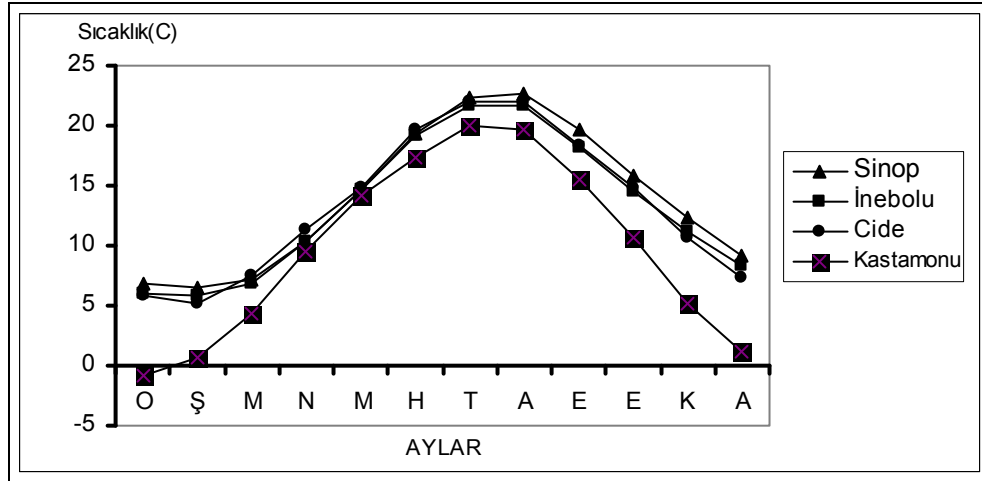
Küre Dağları sıcaklık özellikleri açısından incelendiğinde; kuzeye bakan yamaçlarında deniz tesirinin etkisiyle kıyı istasyonlarının yıllık sıcaklık

ortalamalarının yüksek, güneye bakan yamaçlardaki istasyonların ise yıllık sıcaklık ortalama değerlerinin daha düşük olduğu görülür. Yıllık ortalama sıcaklık değerleri Karadeniz kıyısındaki Sinop'ta 13.9°C, İnebolu'da 13.2°C ve Cide'de 13.3°C iken, iç kesimlerde bulunan Küre'de 7.6°C, Kastamonu'da 9.8°C'dir (Tablo 1, Şekil 2).

Tablo 1. Küre Dağlarında ortalama sıcaklıkların aylara dağılımı.

Rasat İstasyonu	AYLAR (°C)												Ort.
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Sinop	6.9	6.5	7.1	10.3	14.6	19.4	22.4	22.7	19.7	15.9	12.4	9.2	13.9
İnebolu	6.0	5.8	6.9	10.4	14.7	19.1	21.7	21.6	18.2	14.5	11.1	8.3	13.2
Cide	5.9	5.2	7.5	11.3	14.9	19.6	22.0	22.0	18.4	14.8	10.6	7.4	13.3
Kastamonu	-0.8	0.7	4.3	9.5	14.1	17.4	20.0	19.7	15.5	10.6	5.2	1.2	9.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir.

Şekil 2. Küre Dağlarında ortalama sıcaklıkların aylara dağılımı.

Küre Dağları üzerindeki istasyonların yağış değerleri incelendiğinde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bölgenin kıyı kesimlerindeki istasyonların yıllık toplam yağış miktarı İnebolu'da 1028 mm, Sinop'ta 668.1 mm ve Cide'de 1228.2 mm'dir. İç kesimlere gidildikçe deniz tesirlerinin azalmasına bağlı olarak yıllık toplam yağış miktarının azaldığı görülmektedir. Bu sebeple bölgenin iç kesimindeki Kastamonu istasyonunun da yıllık toplam yağış miktarı 471 mm'dir (Tablo 2).

İnceleme sahasında yağışın dağılımına etki eden önemli faktör rölyeftir. Rölyefin yağış şartları üzerindeki etkisi, özellikle yükselti ve bakı yönünden kendini gösterir. Karadeniz'in nemli rüzgarlarına açık bol yağış alan kıyı kesimi, deniz etkisinin sokulamadığı, dağların yağmur gölgesinde kalmış olan güneye bakan iç kesimleri, vadi tabanları ve depresyonlar yağış farklılığının görüldüğü alanlardır. Kıyı istasyonları arasında da yağış farklılığının olması (İnebolu'da 1028 mm, Sinop'ta 668.1 mm ve Cide'de 1228.2 mm) başta rölyef şartlarının neticesidir. Nitekim Karadeniz'in nemli kuzeybatı rüzgarlarına açık olmayan (Sinop'ta olduğu gibi) yerler, kuzeybatı rüzgarlarına açık olan yerlere (İnebolu ve Cide gibi) göre daha az yağış alırlar. Bu durum mevzi bakı şartlarının bir sonucudur. İç kesimlerin kuzeyden Küre Dağları, güneyden Ilgaz Dağlarıyla çevrili olması nemli hava kütlelerinin buralara sokulmasını engeller. Yani kıyıda bol olan yağışlar (İnebolu 1028mm, Cide 1228mm) bu orografik engelin özellikle Karadeniz'i geçen hava kütlelerinin bıraktıkları yağışlar olup, iç kesimler bundan kısmen mahrum kalmaktadır (Aydınözü, 2002).

Tablo 2. Küre Dağlarında ortalama toplam yağış miktarının aylara dağılımı.

Rasat İstasyonu	AYLAR (mm)												Ort.
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Sinop	73.8	51.1	46.7	38.6	34.5	34.5	30.9	39.6	64.1	79.2	88.8	86.3	668.1
İnebolu	111.1	91.9	80.0	49.6	47.6	53.9	49.9	54.9	86.7	125.6	138.9	138.6	1028
Cide	105.6	87.9	74.8	48.1	61.3	76.9	71.2	82.5	112	178.8	173.8	154.6	1228
Kastamonu	30.9	27.4	34.8	50.8	74.1	67.3	31.0	28.5	26.2	35.4	30.7	33.9	471

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir.

Bölgede sıcaklığın dağılımı ile doğal bitki örtüsünün yayılışı arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Yüksekliğin arttığı ve buna bağlı olarak ta sıcaklığın azaldığı dağlık alanlarda göknar gibi soğuğa dayanıklı iğne yapraklı ormanlar, daha aşağı seviyelerde kayın ormanları yayılış gösterir. Güney yüzlerinin yüksek seviyelerinde sıcaklık isteği göknara oranla daha yüksek olan sarıçam ormanları aşağı seviyelerde karaçam, meşe ve kızılçam ormanlarının yayılması sıcaklığın yükseltiye bağlı olarak azalmasının bir sonucudur (Aydınözü, 2002).

Bitki örtüsünün dağılımında sıcaklık şartlarının yanında yağış şartları da etkili olmuştur. Bu sebeple sahanın nemli ormanları Karadeniz'e bakan kuzey yamaçlarında ve nispeten kuzeyin nemli etkisine açık kesimlerde gelişmiştir. Bu sahalarda yağış isteği yüksek kayın, göknar gibi bitki toplulukları yanında zengin ormanaltı formasyonu da dikkati çeker. Yaz kuraklığının daha fazla hissedildiği

Küre Dağlarının güney kesimlerinde yağış isteği az sıcaklık isteği fazla olan meşe, kızılçam gibi kurakçıl bitki toplulukları yayılış göstermektedir.

Karadeniz bölgesinin tamamında olduğu gibi Küre dağlarının Karadeniz'e bakan kuzey yamaçlarından kaynağını alan akarsular hızlı akışlı ve kısa boyludur. Bunlar içerisinde Kuzeyden Karadeniz'e katılanlardan en önemlileri; Karasu Çayı, Kozlu Çayı, Uzunöz Deresi, Zarbana Çayı, Koca Çay, Aydos Çayı, Göksu Deresi ve Karaköy Deresidir. İç kesimlerden kaynağını alan önemli akarsular ise Gökırmak ve Ilgaz Çayı'dır. En fazla akım değerlerine kar erimeleri ve yağış şartları sebebiyle Mart ve Nisan aylarında ulaşan bu akarsular, vadileri boyunca Karadeniz kıyısından iç kesimlere sokulan hava kütlelerine doğal bir oluk oluşturmaktadır. Bu sebeple bölgede özellikle kış mevsiminde yoğun olarak sisler görülmektedir (İbret, 2000).

Karadeniz iklim şartları ve bu iklimin tesiriyle yetişen gür bitki örtüsü sebebiyle, Küre Dağlarının en yaygın toprak çeşidi kahverengi orman topraklarıdır. Bölgede Karadeniz'e bakan bol yağışlı kuzey yamaçlarda kireçsiz kahverengi orman topraklar, içe bakan güney yamaçlarda karstlaşmanın etkisiyle küçük adalar halinde kırmızı-sarı podzol topraklar ve dere kenarları ile akarsuların Karadeniz'e döküldüğü dar kıyı şeridinde ise az miktarda taşınmış topraklar bulunmaktadır.

Araştırma sahasında topografyanın kısa mesafeler içerisinde değişiklik göstermesi ve eğim derecelerinin yüksekliği tarım arazilerinin küçülmesine ve tarımsal faaliyetlerin güçlüğüyle yapılmasına yol açmıştır. Bu nedenle küçük ölçekli yerleşmelerin bulunduğu bölgede köyler, dağınık dokulu ve çok parçalıdır. Bölgenin şehir yerleşmeleri kıyı kuşağı ve iç kesimlerindeki akarsular boyunca oluşan ovalar üzerinde bulunmaktadır. Bunlar içerisinde kıyıda bulunan şehirlerin başlıcaları doğudan batıya doğru Sinop, Ayancık, İnebolu, Cide, Amasra ve Bartın'dır. İç kesimlerdeki diğer büyük şehirler ise Kastamonu, Boyabat, Taşköprü, Küre, Araç, Daday, Safranbolu ve Karabük'tür.

3. KÜRE DAĞLARINDA YERLEŞME TARİHİ İÇERİSİNDE ORMAN KULLANIMI VE ÇIRA ALIMI

Küre Dağları ve çevresinde yerleşme tarihi oldukça eskidir. Bu bölge ilk çağlardaki Paflagonya adı ile bilinen bölge içerisinde kalmaktadır. Paflagonya'nın kuzeyi Karadeniz'e kıyısı olması sebebiyle tarihi devirler içerisinde doğu ve kuzey Karadeniz halkı tarafından yoğun olarak kullanılmıştır (Gökoğlu, 1952).

Bu geçişler esnasında bazı insanlar Karadeniz sahillerine yerleştiği ve buradan balık; gemi inşası için çam, meşe, mobilya için ceviz, akçaağaç ile zeytin ve zeytinyağı gönderildiği strabon'un yazılarından anlaşılmaktadır (STRABON XII, III). Karadeniz sahilinde tarihi bilinen en eski iskan yeri Sinop'tur. M.Ö. II. Yüzyılda yaşayan Skymnos'un şiirlerinde Sinop adı geçmektedir. Ayancık'ın kurulduğu yerin bugünkü ayancığın batısında ve İstifan Burnu'nun doğusunun güneyinde bulunmaktadır. Üç tarafı tepe bir tarafı ise denizdir. En geç M.Ö. VI yüzyılda kurulmuştur. İnebolu'nun en eski adı olan Abunoteikhos isminin ikinci kısmı kale manasını taşımakta olup, burası M.Ö. IV. yüzyılda kurulmuştur. Cide'nin merdivensiz (Klimaks) manasına gelen küçük bir köy olduğundan bahsedilmektedir (Gökoğlu, 1952). Görüldüğü gibi Küre Dağlarının Karadeniz'e bakan kuzey kıyıları M.Ö. II. yüzyıldan beridir yerleşime sahne olmuştur. Böylece bölgenin kıyı kesimlerinde M.Ö. II yüzyıldan itibaren doğal bitki örtüsünün tahribatı başlamıştır.

Küre Dağlarının güney kesimlerinde yer alan ve bu dağlara adını veren Küre kasabasının tarihi buradan çıkarılan bakır madenin çıkarımıyla birliktedir. Tarihi adı Küre-i Nühas olan ve Osmanlıca'da Bakır Ocağı anlamına gelen Küre'de M.Ö 2000-3000 yılları arasında bakır üretiminin yapılması muhtemeldir (İbret, 2000). Bilindiği gibi bakır ocaklarında galeriler ağaç kütüklerle desteklenmekte ve bakırın arıtılmasında da odun kömürü kullanılmaktadır. Bu sebeple bakır ocağında kullanılan ağaçlar Küre çevresinden alınmıştır. Tünellerin yapımında kullanılan tahta ve payandaların temininde 386 tahtacının ve 197 kütükçünün çalıştığı, bazen de bu çalışanlara yardımcı olması için köylü askerlerinde (müsellem) desteğinin alındığı kaydı düşülmüştür (Faroghi, 2000). Çalışan sayısının fazlalığından da anlaşıldığı gibi, bakır üretimi için Küre çevresindeki ormanlar yoğun olarak kullanılmış olmalıdır. Nitekim daha 16. yüzyılın ortalarında bile Küre çevresindeki ormanların aşırı kullanımına bağlı olarak ağaç temininde sorunların yaşandığı ifade edilmiştir (Faroghi, 2000).

Paflagonya'nın iç kesimlerdeki iskan yerleri daha ziyade akarsu boylarında yer almaktadır. Bu yerleşim yerlerinden bir kısmı günümüzde önemini kaybetmiş, bir kısmı küçük köyler halinde kalmış, bazıları da kasaba veya şehir kimliğini kazanmıştır. Gökırmak vadisi boyunca yer alan eski yerleşim yerleri arasında en önemlileri Boyabat, Taşköprü, Kastamonu ve Daday'dır .

Boyabat'a bağlı Demirciköy höyüğünde Kalkolitik Çağın izlerini görmek mümkündür (Baydil, 1994). Taşköprü, Romalılar zamanında M.S. I-II-III. yüzyıllar arasında Paflogonya eyaletinin merkezi durumundadır (Gökoğlu, 1952). Daha batıda yer alan Kastamonu Romalılar zamanında küçük bir kasabadır. Kastamonu'nun ne zaman ve kim tarafından kurulduğuna dair bir yazılı belgeye ulaşılamamakla birlikte M.Ö VI. ve VI. yüzyıllar arasında meskun olduğu arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır (Baydil, 1994).

Küre Dağları ve çevresinde yerleşme tarihinin çok eskilere dayanması özellikle insanlar tarafından doğal kaynakların, bilhassa da ormanların tarih öncesi devirlerden beridir kullanılmasına yol açmıştır. İnsanların doğal bitki örtüsüyle olan ilişkisinin daha çok orman tahribi yönünde olması ve ormanların kullanımıyla ilgili eğilimler göz önüne alınırsa, geçmişten günümüze orman tahribatlarının boyutları belirgin olarak ortaya çıkacaktır.

Strabon'un Orman denizi olarak ifade ettiği bu bölge de geçmişten günümüze kadar gelen süreç içerisinde ormanlar en kolay ulaşılabilen alanlar oldukları için başta yakacak ihtiyacının karşılanmasından başlayarak, ev yapımından, gemi yapımına kadar kullanılmıştır. Bu sebeple doğal orman yetişme alanı içerisinde kalmasına rağmen Gökırmak havzası boyunca bulunan Kastamonu, Taşköprü ve Boyabat gibi büyük şehirlerin kenarlarında orman tahribatı hat safhaya ulaşmış ve buralar tarım ve yerleşim alanı haline gelmiştir.

Günümüzde ülkemizde yürürlükte olan 6831 sayılı orman kanununun 14. maddesinin (b) bendine göre devlet ormanlarından dikili yaş veya kuru ağaçları kesmek veya bunları kökünden sökmek veya bunlardan kabuk veya çıra veya katran veya sakız çıkarmak, yatık veya devrik ağaçları kesmek veya götürmek, kök sökmek, kömür yapmak yasaklanmıştır. Yine aynı sayılı orman kanununun 15. maddesine göre verilecek izinlere ait esas ve usulleri belirleyen "Orman ürünlerinden faydalanmak isteyenlere verilecek izinlere ait yönetmelik" uyarınca çıra alımı ile ilgili olarak "yıllık üretim programı dışındaki eski üretim sahalarında çıra üretimine izin verilebilir. Erozyon tehlikesi olan ve toprak muhafaza karakteri taşıyan sahalardan, devrik ve enkaz bulunan sahalarda ise yapacak odun standardında emval bulunması halinde yapacak odun üretimi yapılmadan çıra üretimine izin verilemez. Çıra üretiminde makine ve patlayıcı kullanımı idarenin iznine tabidir" şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Bu durumdan anlaşıldığı üzere, çıra alımı izinli olarak ve sadece kesilen ağaçların köklerinden yapılmaktadır. Ancak ülkemizde tarla açmak,

yapacak veya yakacak ihtiyacı için ağaç kesmek, yangın çıkarmak ve hayvan otlatmak gibi büyük ölçekli orman tahribatları ön plana çıktığı için çıra alımı üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Diğer orman tahribatlarına oranla çıra alımı üzerinde fazlaca durulmasa da ülkemizin başta kırsal kesimleri olmak üzere soba kullanılan birçok yöresinde çıra en temel soba tutuşturma maddesidir. Günümüzde Çıra hala gazyağı gibi petrol türevi olan tutuşturuculara oranla ucuz, sağlıklı ve tehlikeli olmaması sebebiyle sadece küçük kasaba ve şehirlerin semt pazarlarında değil, İstanbul gibi ülkemizin en büyük metropolünde dahi kolaylıkla alıcı bulabilmektedir (Resim 1).

Resim 1. Demet haline getirilmiş çıranın satışa sunulmasından bir görünüş

Ülkemizde son senelerde doğal ürünlerin tüketimine olan yöneliş ve pikniklerde mangal alışkanlıklarının artması halkımızı çıra kullanımına yöneltmiştir. Böylece birçok semt pazarında kiloluk demetler haline getirilmiş çıraların satışı yaygınlaşmış ve hazır meşe kömürü torbalarının içerisine mangal kömürünü tutuşturmak için ince çıra parçaları konulmaya başlanmıştır. Bu duruma bağlı olarak çıra alımı özellikle geçim kaynakları sınırlı olan orman içi yüksek dağ köyleri için iyi bir gelir kaynağı olmuştur.

Türkiye'nin değişik yörelerinde olduğu gibi, incelemeye konu olan Küre Dağları da kaçak çıra alımından zarar görmektedir. Bölgede her ne kadar yoğun bir nüfuslanma olmasa da, burası Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerin etki sahası içerisinde kalmaktadır. Bu sebeple hem bölge halkının ihtiyacını karşılamak ve hem de büyük pazarlara sevk etmek amacıyla Küre Dağlarında bulunan ormanlardan çıra alımı yapılmaktadır.

Küre Dağlarında çıra alımı şu şekilde yapılmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi normalde çıra alımı, Orman Bölge Müdürlüklerinden alınan izinle, yıllık üretim

programı dışındaki eski üretim sahalarından kesilen ağaçların köklerinden yada devrik veya enkaz bulunan sahalarda yapacak odun standardındaki emval ürün alındıktan sonra yapılmaktadır. Böylece çıra alımı için sadece kesilen yada devrilen ağaçların kök kısımları kullanılmaktadır. Bu ağaçların kesildikten sonra geri kalan kısmı üstten parçalanarak ve kökün toprakta kalan yan kısımlarının kenarları açılarak çıra alınmaktadır. Bu şekilde yapılan çıra alımı oldukça güç ve zahmetlidir. Dolayısıyla çıra alımı genellikle yasak bir şekilde sağlam ağaçlardan kaçak olarak yapılmaktadır. Kaçak çıra alımında öncelikle üzerinde çentik açılacak gövde kalınlığına sahip, uzun süre çıra alınabilecek özellikteki yetişmiş 70-80 yıllık yüksek reçineli, sağlıklı ağaçlar tespit edilmektedir. Küre Dağlarında çıra alımı için üretkenliği yüksek çam ormanlarının bulunması kaçak çıra alımının yapılmasını kolaylaştırmış ve yaygınlaştırmıştır. Bölgede çıra alımı için seçilen ağaçların sarıçam ve karaçam birliklerinden oluştuğu görülmektedir. Küre Dağlarında arazinin sarp ve dik olması dolayısıyla çıra alımı için daha ziyade yol boylarına ve yerleşim yerlerine yakın olan ulaşımı kolay ormanlık alanlar seçilmektedir. İlk önce ağaçların gövdelerinde reçine oluşması için kabukları soyulmakta ve böylece orman tahribatının ilk aşaması başlamaktadır. Genellikle ağaçların hızlı reçine bağlamasını sağlamak için güneşe bakan kısımlarında gövde çentikleri açılmaktadır. Çıra verimi yüksek olan ağaçların her iki yönünde de gövde çentikleri açımı yapılmaktadır. Ağaçların gövdesinde açılan çentikler yaklaşık 40-50 cm uzunluğunda ve gövdenin genişliğine bağlı olarak da genellikle 1/3 oranındadır (Resim 2).

Resim 2. Küre Dağlarında çıra alımı için gövdesinde çentik açılmış bir sarıçam

Doğal olarak, ağaçların gövdesine açılan çentikler alınan çıranın oranına bağlı olarak büyümekte ve zamanla ağaç yaşamını devam ettiremeyerek kurumakta veya rüzgarın etkisiyle devrilmektedir. Çıra alımının ortaya çıkardığı diğer bir sorunda hastalık ve böceklere karşı ağaçların savunmasız bırakılmasıdır. Ağaçların kabuklarının soyulmasıyla fizyolojik olarak zayıflayan ve savunmasız hale gelen ağaçlar, ürettikleri reçine kokusuna bağlı olarak böcekleri kendisine çekmektedir. Bu nedenle Küre dağlarında çıra alımının yapıldığı alanlarda oniki dişli çam kabuk böceği yaygın olarak görülmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Küre Dağlarında çıra alımının, orman tahribatı üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkisi bulunmaktadır. Şimdiye kadar üzerinde pek fazla durulmamakla birlikte, çıra alımı ormanlar için son zamanlarda önemi gittikçe artan bir sorun haline gelmiştir.

4. SONUÇ

İnceleme sahasındaki ormanların dağılışı üzerinde fiziki şartlar esas rolü oynamış, zamanla beşeri müdahaleler de ormanlar üzerinde etkili olmuştur. Nitekim yerleşme tarihi oldukça eskilere kadar inen bölgenin ormanları, beşeri müdahalelerle tahribata uğratılmış, böylece zamanla bölgenin doğal görünümü değişmiştir. Dolayısıyla bu durum orman alanlarının daralmasına ve birçok yerde de asli karakterinin bozulmasına sebep olmaktadır. Özellikle kereste temini, yakacak ihtiyacı, mesken yapımı, usulsüz otlatma, ulaşım yollarının açılması, elektrik hatlarının çekilmesi, maden ocaklarının açılması ve ziraat alanlarını genişletmek gibi nedenlerle ormanlar büyük ölçüde tahrip edilmektedir. Bunlarla birlikte milli varlığımız olan çam ormanlarımız az bir gelir elde etmek için yapılan çıra alımıyla da tahribata uğratılmaktadır. En az 50 yılda olgunlaşan çam ağaçları, çıra çıkarmak için yaralandığında ya kurumakta ya da rüzgarın etkisiyle devrilmektedir. Orman alanlarında son zamanlarda artan çıra alımına bağlı ağaç katliamının durdurulması amacıyla orman işletme müdürlüklerinin denetimlerini arttırması ve çıra uğruna ormanların tahrip edilmemesi için orman köylülerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydınözü, D., 2002, Küre Dağlarının Doğu Kesiminin Bitki Coğrafyası, İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, S.14-29, İstanbul.
- Baydil, E., 1994, Gökırmak Havzasının Coğrafyası (Beşeri ve Ekonomik Açıdan), İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, S.72, İstanbul.

- DMİ, 1984, Ortalama Ekstrem Sıcaklık ve Yağış Değerleri Bülteni (1980), DMİ Yay., Ankara
- Faroqhi, S., 2000, Osmanlıda Kentler ve Kentliler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, S.218-222, İstanbul.
- Gökoğlu, A., 1952, Paflogonya, Cilt:1, S.16-29, Kastamonu.
- İbret, B.Ü., 2000, Küre’de Bakır Cevheri Üretimi ve Bakır Madenciliğinin Küre Ekonomisindeki yeri, I.Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, S.436, Kastamonu.
- Ketin, İ., 1962, 1/500000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası-Sinop, MTA Yay., Ankara.
- Strabon, 1986, Coğrafya, Anadolu (Kitap: XII-XIII-XIV), Çeviren:Adnan Pekman, Arkeoloji ve Antik Kaynaklar Dizisi, 1a, I. Baskı, İstanbul.
- Tümertekin, E., 1978, Beşeri Coğrafya’ya Giriş, İst. Üniv. Yay. No: 2464-100, S.14, İstanbul.